

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

**BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA
MEVLEVÎ ALAYI VE GÖNÜLLÜ TOPLULUKLAR
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU**

KIRIKKALE-ANKARA
22-24 Ekim 2015

BİLDİRİLER

KIRIKKALE

2016

BİLDİRİ KİTABI / PROCEEDINGS BOOK

Editörler / Editors

Prof. Dr. Adnan KARAİSMAİLOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Yakup ŞAFAK

Editör Yardımcısı / Assistant Editor

Arş. Gör. Ahmet ÖZMEN

KIRIKKALE

2016

MÜCÂHİDİN-İ MEVLEVİYYE KUMANDANI VELED ÇELEBİ'NİN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA SURİYE- FİLİSTİN CEPHESİNDE TUTTUĞU NOTLAR

Yakup Şafak*

Özet

Mehmed Bahâeddin Veled Çelebi (İzbudak, Konya 1867 – Ankara 1953) Mevlânâ soyundan gelen, Mevlevî muhitinde bu kültürle yetişmiş olan bir kişidir. Mevlevî kimliğinin yanı sıra kültür ve edebiyat tarihimizde Türkçülük ve Türkçecilik hareketindeki yeri ve bu alandaki ilmi, fikri, kültürel çalışmalarıyla da tanınmıştır.

Veled Çelebi Konya'da doğmuş, çocukluk ve ilk gençlik yıllarını bu şehirde geçirdikten sonra bilgisini ve görgüsünü artırmak, ilmi ve kültürel çalışmalar yapmak amacıyla, genç yaşta geldiği İstanbul'da, gerek mevlevî muhitinde, gerekse edebiyat, fikir adamları ve devlet yöneticileri arasında önemli şahsiyetlerle tanışmış; onların bir kısmından yakinen istifade etmiş; dil, edebiyat, Mevlânâ ve mevlevîlik alanında araştırmalar yapmış, yazılar yazmış, birtakım eserler vermiştir. Uzunca bir süre devlet memurluğu ve öğretmenlik yaptıktan sonra Galata (1908-1910), sonra Konya Mevlânâ Dergâhı'na (1910-1919) postnişin olarak atanmış ve çeşitli hizmetlerde bulunmuştur.

Konya'da geçirdiği 9 yıllık görev süresi içindeki en önemli hadiselerden biri, I. Dünya Savaşı'nda Suriye-Filistin Cephesi'ndeki askerlerin maneviyatını artırmak için Dördüncü Ordu'ya katılan Mücâhidîn-i Mevlevîyye Taburu'nun teşkil edilmesidir. O zamanlar Tabur'a bilhassa Anadolu'daki mevlevîhanelerde bulunan dede ve dervişlerin büyük çoğunluğu katılmıştır. 1915-1918 arasındaki bu sefer, 3,5 yıl kadar sürmüştür.

Selçuk Üniversitesi Kütüphanesi Uzlu Arşivi'nde bulunan birçok mektup ve belgede Gönüllü Mevlevî Taburu'nun oluşumu ve tarihçesine ışık tutacak malûmat mevcuttur. Keza bu arşivde bulunan, Veled Çelebi'nin ailesinden intikal etmiş mecmua ve defterlerde de konuyla ilgili birçok dağınık bilgi bulunmaktadır. Bazısı epeyce hacimli olan bu mecmualarda hemen her türlü konuda tutulmuş notlar, yazılar, alıntılar iç içe bulunmaktadır. Veled Çelebi bu notlarında yer yer devlet adamlarından, önemli şahsiyetlerden ve olaylardan söz etmektedir. Dolayısıyla bu notlar, mevcut araştırmalardaki bilgileri teyid edecek, genişletecek veya açıklığa kavuşturacak niteliktedir.

Tebliğimizde, miktarı az da olsa savaş yıllarında tutulmuş olan ve söz konusu mecmua ve defterlere kaydedilmiş bulunan bu notların ve şiirlerin değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Böylece halk arasında da yankı uyandıran Mevlevî Taburu hakkındaki bazı bilgiler ilk ağızdan sunulmuş olacaktır.

Mehmed Bahâeddin Veled Çelebi (İzbudak, öl. Ankara 1953) Mevlânâ soyundan gelen, Mevlevî muhitinde bu kültürle yetişmiş olan bir kişidir. Mevlevî kimliğinin

---

* Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Ün., Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Ed. Bölümü,
yakupsafak@hotmail.com

yanısıra kültür ve edebiyat tarihimizde Türkçülük ve Türkçecilik hareketindeki yeri ve bu alandaki ilmî, fikrî, kültürel çalışmalarıyla da tanınmıştır.¹

1867 yılında Konya'da doğmuş olan Veled Çelebi, çocukluk ve ilk gençlik yıllarını bu şehirde geçirdikten sonra bilgisini ve görgüsünü artırmak, ilmî ve kültürel çalışmalar yapmak amacıyla, genç yaşta geldiği İstanbul'da, gerek Mevlevî muhitinde, gerekse edebiyat, fikir adamları ve devlet yöneticileri arasında önemli şahsiyetlerle tanışmış; onların bir kısmından yakinen istifade etmiş ve bilhassa Türkçülük hedefi doğrultusunda araştırmalar yapmış, yazılar yazmış, birtakım eserler vermiştir. Uzunca bir süre devlet memurluğu ve öğretmenlik yaptıktan sonra önce Galata (1908-1910), sonra Konya Mevlânâ Dergâhı'na (1910-1919) postnişin olarak atanmış ve çeşitli hizmetlerde bulunmuştur.

Hem baba, hem anne tarafından Mevlânâ torunu olan Veled Çelebi'nin Konya Mevlânâ Dergâhı'nda, bütün Mevlevîlerin temsilcisi sıfatıyla hizmet ettiği yıllar, dünya ve Türk tarihi açısından mühim olayların cereyan ettiği bir döneme rast gelmiştir ki bunların başında 1914-1918 yılları arasında vukû bulan, dört yılı aşkın bir zamanda milyonlarca insanın canına ve malına mâl olan Birinci Dünya Savaşı gelmektedir. Bu savaşa, askerin moralini yükseltmek amacıyla Anadolu'daki Mevlevî şeyh ve dervişlerinden oluşan bir tabur da katılmış, zor şartlar içerisinde 3,5 yıl Suriye-Filistin Cephesi'nde geri hizmetlerinde bulunmuşlardır. İçinde Kadîrî ve Rufâî dervişlerinin de bulunduğu bu tabur, daha sonra iki taburlu bir alaya çevrilmiştir.²

Mücâhidîn-i Mevlevîyye kumandanı Veled Çelebi, Dördüncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'ya bağlı olarak genellikle Şam'da bulunmuş; birçok tarihi olaya şahitlik etmiştir. Bu arada 1915, 1916 ve 1917 yıllarında birincisi Mevlevî şeyhleriyle, ikincisi Enver ve Cemal Paşalar başta olmak üzere devlet erkânıyla, üçüncüsü yalnız olarak üç kez Medîne'ye seyahatte bulunmuş; burada çeşitli ilim adamları ve yöneticilerle görüşmüştür.

¹ Veled Çelebi'nin hayatıyla ilgili en önemli kaynak, onun *Hatıralarım* (İstanbul, 1946) isimli eseridir. Eserin ikinci baskısı: *Tekke'den Meclis'e Sıra Dışı Bir Çelebi'nin Anıları*, nşr. Yakup Şafak-Yusuf Öz, İst., 2009 (Timaş Yay.) Diğer kitaplar: Nevin Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, Ankara, 1994 (Kültür Bak. Yay.); Metin Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, Ankara, 1994 (TDK yay.). Ayrıca bkz. Ahmed Remzî-Tâhirü'l-Mevlevî (2007), *Feridun Nâfîz Uzluk'a Gönderilen Mevlevî Mektupları*, nşr. Yakup Şafak-Yusuf Öz, Konya, 2007 (Tekin Kitabevi).

² Mütâreke komiseri Yarbay Charles Murphy, Mevlevî Taburu'nu "tamamen Mevlevî dervişlerini ihtiva eden 800 kişilik bir tabur" olarak nitelendirmekte ve şöyle demektedir: "1916 Ağustos'unun sonunda, ikinci bir tabur ilâve edildi ve iki tabur, Mevlevî Alayı halinde tertip edildi. İkinci tabur, dervişlerden değil de alelâde acemilerden teşkil edilmişti." (Bkz. Rıza Duru, *Mevlevîname*, Konya, 2012, s.306.) Süheyl Ünver'in tespitlerine göre Tabur'a katılanların sayısı 1026'dır. Nuri Köstüklü Ünver'in tespiti hakkında şöyle diyor: "Tabur, bir gönüllü birliği olduğu için zaman zaman azalma ve çoğalmalar olabileceğini dikkate alarak verilen bu rakamı yine de ihtiyatla karşılamak lâzımdır." (*Vatan Savunmasında Mevlevîhaneler*, Konya, 2005, s.91)

Veled Çelebi aslında kalemi, kâğıdı çok seven birisidir. Uzluk Arşivi'ndeki³ metrukâtından anlaşıldığına göre önemli gördüğü hemen her şeyi kâğıtlara yazıp sonra bunları mecmûa ve defterlerine bizzat geçiriyor, çoğu zaman da yakınındaki birilerine temize çektiriyordu. Ancak o, savaş ortamında askerî bilgileri kaydetmeyi uygun görmemiş ve -mevcut bilgilerimize göre- daha sonra bunları yazıya dökme yoluna da gitmemiştir. Yine o, yazdıklarını sonraki yıllarda tekrar tekrar okuyan, metinler üzerinde ikmâl ve tadil yapan biridir.

Selçuk Üniversitesi Kütüphanesi Uzluk Arşivi'nde bulunan birçok mektup ve belgede Gönüllü Mevlevî Taburu'nun oluşumu ve tarihçesine ışık tutacak malûmat mevcuttur ki bunların önemli bir kısmı, sayın Nuri Köstüklü tarafından, *Vatan Savunmasında Mevlevîhaneler* (Konya, 2005) isimli çalışmasında kullanılmıştı.

S.Ü.Selçuklu Araştırmaları Merkezi ve Uzluk Arşiv'inde birkaç yıl görev almış biri olarak o zamanlar, yapılacak çok iş olduğundan bu konuyla husûsi olarak ilgilenememiştik. Aradan yıllar geçti; arşivde bulunan Veled Çelebi ailesinden intikal etmiş mecmûa ve defterlerdeki dağınık bilgileri ve şiirleri bir araya getirmek, onları kronolojik bir sıraya koyup değerlendirmek ve gerekli izahları yapmak için fırsat doğdu. Bazısı epeyce hacimli olan bu mecmûalarda hemen her türlü konuda tutulmuş notlar, yazılar, alıntılar iç içe bulunmaktadır. Miktarı az da olsa savaş yıllarına ait bir takım notlar ve şiirler de dağınık halde bulunmaktadır. Ayrıca arşivdeki matbû veya gayr-ı matbû müteferrik evrak arasında da kayda değer bilgilere rastlanmaktadır.

Şimdi bahsettiğimiz notlardan birkaç örnek sunmak istiyorum.

1.Veled Çelebi'nin Mevlevî Taburu marşı olarak yazdığı "Erenler Gönüllüsü" başlıklı bir manzûmesi vardır.

Tanrının askerleri
Erenler gönüllüsü
Mollâ Hünkâr erleri
Erenler gönüllüsü

diye başlayan bu manzûme "nevr-i mevlevî" adedince 18 kıta olarak kaleme alınmıştır. Bazı kaynaklarda 17 kıta olarak yer almaktadır.⁴ Halbuki "Bugün bize Mevlânâ" diye başlayan kıtadan sonra şu dörtlük yer almalıdır:

Elfi nemed belinde
Yalın teber elinde
Allah Allah dilinde
Erenler gönüllüsü

³Prof. Dr. F. Nâfiz Uzluk ve arşivi hakkında bkz. Yakup Şafak, "Uzluk Ailesi'nin Mevlevilik Araştırmalarına Katkıları", *X. Milli Mevlânâ Kongresi Tebliğler II*, s.143-150, Konya, 2002.

⁴Krş.Nuri Köstüklü, a.g.e., s.101-103; Sezai Küçük, "Erenler Gönüllüsü: Mücâhidin-i Mevlevîyye Alayı", *Keşkül*, S.9 (Yaz 2006); "Erenler Gönüllüsü", s.5-6 (www.semazen.net).

Mevlevî Taburu'nun önde gelen isimlerinden olup o yıllarda (1914-1918) Halep Mevlevîhanesi şeyhi bulunan Ahmed Remzi Dede de aynı düşünceyle bir manzûme yazmıştır ki ilk kıtası şöyledir:

Mevlevî Taburu teşkil eyledi Sultan Reşâd
Feyz-i Mollâ dâd-res Allâhu a'lem bi'r-reşâd
Avn-i Hak'la eyleriz meydân-ı harbde biz cihâd
Cünd-i Mevlânâ'yı mansûr eyle yâ Rabbe'l-ibâd⁵

Veled Çelebi'nin şiiri, Ahmed Remzi Efendi'nin, "Mevlevî Taburu" şiiriyle birlikte, Halep'te Lüks Matbaası tarafından, uzunca renkli bir kâğıda basılmıştır. Bir nüshası Selçuk Ün. Ktp. Uzluk Arşivi'nde mevcuttur. Başlık şöyledir: "Reşâdet-penâh Çelebi Efendi Hazretleri'nin sâniha-i mürşidâneleridir." Matbû varaktaki notta da belirtildiği üzere birinci manzûme, Halep Maarif Müdürü Nezih Bey tarafından Acemaşîrân makamında; ikincisi aynı zat tarafından Neveser makamında bestelenmiştir. Veled Çelebi'nin şiiri hece vezniyle, Ahmed Remzi Efendi'ninki aruzla yazılmıştır.⁶

Ahmed Remzi Efendi, kendi şiirini aynı vezin ve formda, Arapça'ya da çevirmiştir. Bu Arapça şiir de aynı matbû varakta yer almaktadır. Başlığı şöyledir: "Halep Mevlevîhânesi postnişîni Ahmed Remzi Dede Efendi'nin manzûme-i Arabiyyeleridir."

Arapça tercümenin ilk kıtası şöyledir:

Şekkele't-tâbüra hizbi'l-Mevlevî Sultan Reşâd
Câe nasru'l-mü'minin Allâhu a'lem bi'r-reşâd
Nahnü nes'â fi meydâni'l-megâzi ve'l-cihâd
Fe'nsuri'l-İslâme yâ Allâh yâ Rabbe'l-ibâd

2. Veled Çelebi'nin Uzluk Arşivi'ndeki *Birinci Cep Mecmuası*'nda (Y105, s.166-170) ilk Medine seyahatiyle ilgili şu not vardır: "Medîne'ye duhûlümüz, 28 Mart 1331 Cuma günü." Bu tarih 9 Nisan 1915'e tekâbül etmektedir.⁷ Devamında şu malûmat vardır: "Halep Mevlevîhânesi postnişîni, Mesnevîhân ve şâir-i nüktedân Ahmed Remzi Dede Efendi;⁸ Denizli Mevlevîhânesi şeyhi kudemâ-yı sulehâ ve âşikân-ı cân-fedâ-yı Mevlevîyyeden Hasan Ali Dede Efendi: Bunların ikisi de fakîrden hilâfetnâme ahz eylediler.

⁵ Krş. Hasibe Mazioğlu, *Ahmed Remzi Akyürek ve Şiirleri*, Ankara, 1987, s.105. Bu manzûmenin, Mevlevî Taburu'nun teşkil edildiği günlerde, önce mesnevî nazım şekliyle beş beyit olarak yazıldığı, sonradan aynı beyitlere birer mısra ve nakarat ilâve edilerek beş kıtalık murabba haline getirildiği anlaşılıyor. Krş. Nuri Köstüklü, *a.g.e.*, s.80.

⁶ Aynı sayfada F.Nâfiz Bey'in şu notu bulunmaktadır: "Konya'da 1910 yılından beri yayınlanan *Babalık* gazetesinde dahi yayınlanmıştı. Halep'te dahi basılmıştır; fakirde mevcuttur. Uzluk."

⁷ Birinci Dünya Savaşı'nda, Filistin Cephesi'ndeki Dördüncü Ordu'da ihtiyat zâbiti olarak bulunan ve Cemâl Paşa'nın yaverliğini yapmış olan Fâlih Rıfıkı Atay, Şam'dan Medîne'ye, trenle üç gün, üç gecede varıldığını söylüyor. (Bkz. *Zeytindağı*, İst., 2004, s.66.)

⁸ Ahmed Remzi Efendi'nin bu seyahat münasebetiyle yazdığı, "Aşkî ser-gerdân u âşik eyleyen didârına" mısrayla başlayan na'tı için bkz. Hasibe Mazioğlu, *a.g.e.*, s.38-39.

Cihâd-ı ekber ilânı hasebiyle Şam'a, bi'l-cümle meşâyih ve ihvânla gelip⁹ Mevlevîhâne'ye misafir olduğumuzda ba'z-ı meşâyih ve ihvânla Ravza-i Tâhire-i Cenâb-ı Risâlet-penâhîyi ziyârete gittiğimizde bir gece huzûrda ihyâ-yı leyl edip o gece hilâfetnâmeyi Şeyh Ahmed Remzi Dede'ye huzûrda i'tâ eyledim. Sehven Hasan Ali Dede bizimle gelmemiş olmakla, onun hilâfetnâmesini de yine orada Remzi Dede'ye verdim. Sonra Hasan Ali Dede de meşâyih ve ihvânla Ravza-i Tâhire'yi ziyâret eylediler. Bahâriye Mevlevîhânesi postnişîni siyâdetlü Ahmed Çelebi'(nin) meşihatnâmesi bi'n-niyâbe Medîne'de muvâcehe-i seniyyede kendisine irsâl kılınmıştır.”

3. Uzluk Arşivi'nde Medîne seyahatinden bir müddet sonra Şam'da toplu olarak Mevlevî şeyhlerinin çekildiği bir fotoğraf bulunmaktadır. Mevlevî Taburu'na katılan Mevlevî şeyhlerinin önemli bir kısmının ve diğer bazı görevlilerin teşkil ettiği bu toplu fotoğrafın altında “Şam Mevlevîhanesi - 23 Nisan 1915” ibaresi yer almaktadır.

Kanaatimizce söz konusu fotoğraftaki isimler, bu arşivdeki pek çok belgenin sahibi Veled Çelebi veya en yakınındaki zatlardan biri tarafından eski harflerle kaydedilmiş ve bu kayıt, arşivin sahibi ünlü tıp tarihçimiz ve Mevlevîlik müntesibi Prof. Dr. F. Nâfiz Uzluk (ö.1974) tarafından daktiloya çekilmiştir.¹⁰

Sonuç olarak Veled Çelebi'nin gerek matbû eserlerinde, gerekse Selçuk Üniversitesi'ndeki Uzluk Arşivi'nde bulunan evrak, mecmua ve defterlerinde Mevlevî Taburu ile ilgili mevcut araştırmalardaki bilgileri teyid eden, genişleten veya açıklığa kavuşturan birtakım notlar bulunmaktadır.

Bu notlar Mevlevîlik tarihi ve kültürünün yanısıra yazarın hayatı, çevresi ve şahsiyeti açısından önem arz etmektedir. Çelebi'nin samimi duygularla ekseriya klâsik tarzda kaleme aldığı şiirler de edebî kişiliğinin aydınlanmasına yardımcı olacaktır. Gerek bu notları, gerekse aynı arşivden derlediğimiz diğer kıymetli not, mektup ve belgeleri kitap olarak araştırmacıların hizmetine sunmak istiyoruz ve halen bu çalışmamız devam etmektedir.

Bu vesileyle Veled Çelebi Efendi ve Uzluk ailesinin kıymetli fertlerine rahmet diliyor, Uzluk Arşivi'nin üniversiteye kazandırılmasında ve korunmasında emeği geçen yetkililere -ki bunlar içinde Haşim Karpuz, Adnan Karaismailoğlu ve Nuri Şimşekler Bey'i anmalıyız- teşekkürü borç biliyorum.

⁹Adı geçen Mevlevî şeyhleri için bkz. Yakup Şafak, “Veled Çelebi'nin Menâkıb'ına Göre 1912'de Faal Olan Mevlevîhaneler ve Şeyhleri”, *Sanat Tarihi Araştırmaları – Prof. Dr. Haşim Karpuz Armağanı*, Konya, 2007, s.341-346.

¹⁰Daha fazla bilgi için bkz. Yakup Şafak, “Birinci Dünya Savaşına Katılan Mevlevî Şeyhlerine Ait İki Fotoğraf”, *Mevlânâ Araştırmaları IV* (Mevlânâ Araştırmaları Derneği), Ankara, 2011, s.185-191.(Akçağ Yay.)